

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) www.economy.nayka.com.ua | № 9, 2021 | 30.09.2021 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2021.9.10](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.10)

УДК 658.14.17

Б. І. Пишк,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет банківської справи»
ORCID ID: 0000-0001-7930-0791*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА ЯК ОСНОВИ СТАБІЛЬНОГО ЇХ ФУНКЦІОНУВАННЯ

В. Pshyk

Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of of Financial Consulting and Banking, Lviv educational-scientific institute of the Banking University

FORMATION OF THE SYSTEM OF FINANCIAL SECURITY OF ENTREPRENEURS AS A BASIS OF THEIR STABLE FUNCTIONING

Стаття присвячена дослідженню сутності та структурних елементів системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. На основі аналізу наявних в економічній літературі підходів, подано авторське тлумачення поняття «система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва» з позицій комплексу інструментів, заходів і забезпечуючи підсистем, спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування. Висвітлено мету, завдання системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, в також функції, які вона виконує (превентивна, стабілізаційна, адаптаційна, захисна і контрольна). Також у статті висвітлено основні методологічні ознаки та характеристики, які мають бути властиві дієвій системі забезпечення фінансової безпеки підприємства.

Обґрунтовано систему принципів, які формують теоретико-методологічного базису формування та функціонування системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. До визначальних принципів, які лежать в основі її побудови, на нашу думку, належать такі: системності і комплексності; ціле встановлення і ціле реалізація; своєчасність і адаптивність; обґрунтованість і ефективність; законність; альтернативність і багатоваріантність; координація; реалістичність і досяжність; плановість; динамічність і гнучкість; компетентність; якісна і кількісна визначеність.

Розроблено структуру системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та охарактеризовані основні елементи цієї системи – об'єкт, суб'єкт, підсистеми науково-методичного, нормативно-правового, інформаційного забезпечення, а також підсистему управління фінансовою безпекою. Визначено, що центральною ланкою цієї системи є підсистема управління фінансовою безпекою, яка передбачає здійснення фінансової діагностики, застосування фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки, а також проведення фінансового аналізу і контролю.

Обґрунтовано, що система фінансової безпеки суб'єкта підприємництва буде ефективною, якщо дозволятиме на постійній основі здійснювати діагностичні і превентивні дії, спрямовані на підтримку належного рівня фінансової безпеки, а також забезпечення стабільної, безкризової та ефективною діяльності суб'єктів підприємництва.

The article is devoted to the study of the essence and structural elements of the financial security system of the business entity. Based on the analysis of the approaches available in the economic literature, the author's interpretation of the concept of "financial security system of the business entity" from the standpoint of a set of tools, measures and providing subsystems aimed at protecting their financial interests from external and internal threats to ensure effective and stable operation. The purpose, tasks of the system of financial security of business entities, as well as the functions it performs (preventive, stabilization, adaptation, protection and control) are highlighted. The article also highlights the main methodological features and characteristics that should be inherent in an effective system of financial security of the enterprise.

The system of principles that form the theoretical and methodological basis for the formation and functioning of the financial security system of the business entity is substantiated. The defining principles that underlie its construction, in our opinion, include the following: systemic and comprehensive; whole installation and whole implementation; timeliness and adaptability; validity and efficiency; legality; alternative and multivariate; coordination; realism and reach; planning; dynamism and flexibility; competence; qualitative and quantitative certainty.

The structure of the system of financial security of the business entity is developed and the main elements of this system are characterized - object, subject, subsystems of scientific-methodical, normative-legal, information support, as well as the subsystem of financial security management. It is determined that the central part of this system is the subsystem of financial security management, which provides for the implementation of financial diagnostics, the use of financial levers and methods of financial security, as well as financial analysis and control.

It is justified that the system of financial security of the business entity will be effective if it allows on a permanent basis to carry out diagnostic and preventive actions aimed at maintaining the appropriate level of financial security, as well as ensuring stable, crisis-free and efficient operation of business entities.

Ключові слова: безпека; загрози; криза; стабільність; суб'єкт підприємництва; система фінансової безпеки; фінансова безпека.

Key words: security; threats; crisis; stability; business entity; financial security system; financial security.

Впродовж останніх років у світі спостерігається загострення протиріч у різноманітних сферах людської діяльності, які проявляються у загостренні кризових явищ в економіці, активізації тіньових процесів, посиленні міжнародної конкуренції та конкурентної боротьби з використанням недобросовісних методів, а також поширенням коронавірусної інфекції COVID-19. Вплив цих негативних явищ і процесів на українську економіку посилюється фінансовою нестабільністю, розвитком корупції, організованої злочинності, анексією Криму та військово-політичною ситуацією на сході країни.

За таких умов діяльність багатьох суб'єктів підприємництва супроводжується втратою ринків збуту, погіршенням платоспроможності, зниженням фінансової стійкості, банкрутствами та рейдерськими захопленнями. Невирішеність проблемних питань у цій сфері та сукупність усіх зазначених вище негативних наслідків не дозволяє досягнути належного рівня економічного зростання, ускладнює здійснення ефективної реструктуризації економіки, здійснює негативний вплив на фінансову політику та бюджетний процес нашої країни.

На нинішній день дедалі більше актуалізуються відносини, які пов'язані з управлінням фінансовими ресурсами, оптимізацією напрямів їх використання, а також застосування саме тих фінансових інструментів, що спрямовані на забезпечення стабільної та ефективною діяльності суб'єкту підприємництва. Все це зумовлює особливу увагу до формування дієвої системи фінансової безпеки вітчизняних суб'єктів підприємництва, яка повинна базуватися на поєднанні досягнень сучасної економічної науки, інноваційних підходів до здійснення підприємницької діяльності, а також засобів фінансової діагностики та антикризового менеджменту.

Теоретичними дослідженнями в сфері фінансової безпеки держави та суб'єктів підприємництва, а також окремими аспектами, що необхідні для формування системи фінансової безпеки займалися такі вітчизняні вчені як Ареф'єва О.В., Барановський О.І., Варналій З.С., Васильців Т.Г., Єрмошенко М.М., Козаченко Г.В., Крупка М.І., Мартинюк В.П., Підхонний О.М., Ревак І.В., Франчук В.І. та багато інших.

Високо оцінюючи їх вклад у вирішення теоретичних та практичних аспектів щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, маємо зазначити на актуальності та необхідності подальшого розвитку теоретичної бази даної тематики, оскільки поза увагою вчених залишилось чимало питань, які стосуються формування системи фінансової безпеки на рівні суб'єктів підприємництва та її впливу на забезпечення стабільного й ефективного функціонування зазначених суб'єктів.

Фінансова безпека суб'єктів підприємництва виступає далеко не новим поняттям в економічній літературі. Аналіз літературних джерел з досліджуваної тематики [1 – 8] дає підстави стверджувати, що її сутність переважно розглядають з трьох позицій: 1) як з одного боку, як стан захищеності суб'єкта підприємництва від впливу фінансових загроз чи стан, за якого відсутні такі загрози; 2) як складову економічної безпеки та елемент системи фінансових відносин; 3) як здатність суб'єкта підприємництва ефективно і стабільно здійснювати свою фінансово-господарську діяльність на базі оптимізації використання фінансових ресурсів та вжиття низки фінансових заходів в цілях нівелювання фінансових ризиків та загроз.

В економічній літературі зустрічаються й інші трактування фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, спрямовані як на розкриття її сутності чи структурну побудову, однак її забезпечення вимагає від суб'єктів підприємництва формування та реалізації власної системи фінансової безпеки для своєчасного виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам та забезпечення досягнення ними поставлених цілей і захисту їхніх фінансових інтересів. На нашу думку, під системою фінансової безпеки суб'єктів господарювання слід розуміти комплекс інструментів, заходів і забезпечуючи підсистем, спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування.

Виходячи із окресленої сутності, метою створення системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва є ідентифікація та нейтралізація фінансових загроз та небезпек і забезпечення фінансової безпеки в поточному і стратегічному періодах [2, с. 43].

Виходячи із поставленої мети, перед фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва постають такі завдання:

1. Моніторинг та аналіз поточного стану щодо наявності проблемних ситуацій задля виявлення ризиків і пов'язаних з ними потенційних фінансових небезпек і загроз.
2. Здійснення діагностики фінансового стану суб'єктів підприємництва для раннього виявлення ознак його кризового розвитку та визначення масштабів кризи.
3. Формування оптимального обсягу фінансових ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел та їх оптимального використання.
4. Створення необхідних фінансових умов, що забезпечують стабільне зростання фірми.
5. Забезпечення на належному рівні фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності суб'єкта підприємництва впродовж періоду його функціонування.
6. Розробка та впровадження заходів щодо запобіганням кризовим ситуаціям, мінімізації фінансових ризиків, нівелювання реальних внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва
7. Своєчасне впровадження у фінансову діяльність суб'єкта підприємництва сучасних технологій управління та інструментарію їх забезпечення.
8. Постійний моніторинг за виконанням заходів щодо забезпечення фінансової безпеки і аналіз отриманих результатів.
9. Розроблення та впровадження фінансової стратегії суб'єкта підприємництва в частині забезпечення його фінансової стабільності та ефективності функціонування.
10. Забезпечення достатньої гнучкості при ухваленні фінансових рішень та захищеності фінансових інтересів суб'єкта підприємництва.

Як відомо, сутність будь-якої економічної категорії чи поняття, зокрема системи фінансової безпеки, а також та роль, яку вона відіграє в діяльності суб'єктів підприємництва, найбільш повно розкривається в її функціях – основних завданнях кожного елемента системи фінансової безпеки, що забезпечують їх ефективне та стабільне функціонування.

Аналіз літературних джерел з означеної проблематики [4; 5; 9] дозволив виділити такі функції системи фінансової безпеки суб'єктів підприємництва:

1. *Превентивна функція*, яка пов'язана з використанням комплексу заходів, спрямованих на недопущення чи зменшення фінансових втрат та з можливістю проведення профілактичних заходів, спрямованих на попередження та контроль настання потенційних загроз фінансовому стану суб'єктів підприємництва.

2. *Стабілізаційна функція*, зміст якої полягає у створенні та підтриманні рівноважного стану фінансів суб'єкта підприємництва, за якого звичайні коливання руху фінансових потоків у межах суб'єкта не призводять до порушення закономірностей його функціонування та розвитку. Виконання саме цієї функції тісно пов'язане із протидією внутрішнім небезпекам та загрозам.

3. *Адаптаційна функція*, яка передбачає створення системи гнучкого та швидкого реагування на незначні флуктуації зовнішнього економічного середовища, що запобігатиме порушенню рівноважного розвитку суб'єкта підприємництва. Виконання цієї функції зумовить підвищення стійкості суб'єкта до несистемних зовнішніх небезпек та загроз.

4. *Захисна функція*, яка полягає у створенні вагомих фінансових протидій системним загрозам та небезпекам, що можуть призвести до кризового стану навіть за умови перебування суб'єкта підприємництва у стані стійкої фінансової рівноваги [9, с. 37].

5. *Контрольна функція*, яка реалізується у здійсненні контролю за доходами, витратами, фінансовою документацією, а також за виконанням чинних нормативно-правових актів під час фінансових операцій.

Незаперечним є той факт, що будь-які дії щодо визначення перспективних напрямів забезпечення фінансової безпеки на будь-якому рівні економічних відносин тільки в тому разі дадуть позитивні результати, якщо ґрунтуватимуться на відповідній методологічній базі. Тому важливою проблемою лишається оновлення методологічних засад щодо системи фінансової безпеки відповідно до цілей та інтересів суб'єктів підприємництва, які слід обов'язково брати до уваги при її побудові

По-перше, у процесі формування системи економічної безпеки суб'єкта підприємництва слід виходити із сукупності його фінансових інтересів, що проявляються у зростанні ринкової вартості, максимізації прибутку, підтриманні на достатньому рівні основного і оборотного капіталу, наявності необхідного обсягу інвестиційних ресурсів, оптимізації платежів до бюджету.

По-друге, ця система повинна бути унікальною для кожного суб'єкта підприємництва та враховувати його особливості функціонування (величина, структура, складові економічного потенціалу та особливості їх використання), оскільки немає єдиного взірця щодо її наповнення [3, с. 96].

По-третє, для системи фінансової безпеки має бути притаманною така характеристика як динамічність, що проявляється у забезпеченні можливостей швидкої зміни послідовності дій та стратегії забезпечення фінансової безпеки при зміні факторів та умов фінансового середовища суб'єкта підприємництва.

По-четверте, вона має бути комплексною, надійною, відокремленою від аналогічних систем, а також повинна ефективно функціонувати у напрямках своєчасного виявлення та запобігання існуючим небезпекам та загрозам, забезпечуючи при цьому захищеність діяльності суб'єкта підприємництва та досягнення ним цілей бізнесу.

В основу теоретико-методологічного базису формування та функціонування системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва мають бути покладені відповідні принципи. До визначальних принципів, які лежать в основі її побудови, на нашу думку, належать такі:

- *системність і комплексність* – система фінансової безпеки має охоплювати не тільки всі процеси, які відбуваються всередині суб'єкта підприємництва, але й враховувати вплив зовнішнього середовища, у якому він функціонує. Відтак сукупність рішень, яку прийнято в результаті управління фінансовою безпекою, повинні носити системний характер.

- *цілевстановлення та цілереалізація* – системну сукупність рішень з фінансової безпеки та механізмів їх реалізації має бути спрямовано на встановлення та досягнення визначених цілей і пріоритетів щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Наявність та реалізація цього принципу в системі управління трансформаційними процесами у фінансовому секторі є суттєвим підґрунтям забезпечення її дієвості, а звідси – її реальності;

- *своєчасність і адаптивність* – своєчасне виявлення загроз, здатності суб'єкта підприємництва ефективно долати негативний вплив цих загроз, а також корегування методів та заходів з фінансової безпеки задля забезпечення його стабільного розвитку;

- *обґрунтованість та ефективність* – вартість витрат на забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва не повинна перевищувати рівня реальних і потенційних небезпек, загроз і ризиків, а також рівня його фінансових можливостей;

- *безперервність* – функціонування та виконання своїх завдань системою фінансової безпеки, щоб вчасно відреагувати на появу негативних факторів, які можуть призвести до кризових ситуацій. Ця система повинна постійно аналізувати та відстежувати стан зовнішнього та внутрішнього середовища та потенційні загрози фінансовій безпеці суб'єкта підприємництва;

- *законність* – робота системи повинна плануватися та здійснюватися на основі чинного законодавства, порушення якого впливає на її послаблення, що може поставити під загрозу діяльність суб'єкта підприємництва;

- *альтернативність та багатоваріантність* – наявність в процесі управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва кількох варіантів альтернативних рішень, що надає можливість вибору з них найбільш ефективних;

- *координація* – погодженість у діяльності всіх учасників системи, включаючи тісні ділові контакти й узгодження дій із зовнішніми організаціями, які забезпечують безпеку суб'єкта підприємництва, оскільки для виконання необхідних завдань необхідне постійне погодження між собою усіх ланок та елементів системи забезпечення фінансової безпеки як по горизонталі, так і по вертикалі;

- *реалістичність і досяжність* – визначена системна сукупність стратегічних рішень має бути реальною, спроможною досягти певних цілей фінансової безпеки і реалізувати певні пріоритети та фінансові інтереси суб'єкта підприємництва;

- *плановість* – діяльність по забезпеченню фінансової безпеки формується на основі єдиного задуму, викладеного в концепції та конкретних планах за окремими напрямками безпеки;

- *динамічність та гнучкість* – система фінансової безпеки в ході свого функціонування має бути гнучкою, враховувати непередбачені зміни в розвитку суб'єкта підприємництва, а також часові характеристики та характер змін;

- *компетентність* - усі учасники, які беруть участь у формуванні системи забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва мають бути достатньо освічені, кваліфіковані та вчасно і якісно виконувати свої обов'язки, а також бути обізнаними та мати необхідний досвід у сфері їхньої діяльності;

- *якісна та кількісна визначеність* – наявність сукупності якісних характеристик суб'єкта підприємництва, запланованої на певний період, дозволяє чіткіше забезпечити в майбутньому параметри його розвитку в якісному відношенні, що вимагає встановлення порогових та запланованих значень відповідних індикаторів безпеки.

Всі ці принципи обов'язково мають бути пов'язані між собою. Недотримання хоча б одного з них ставить під загрозу дієвість системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва та ефективність його діяльності загалом.

Систему фінансової безпеки суб'єкта підприємництва формує низка складових (рис. 1), серед яких варто виділити суб'єкти, об'єкти, підсистеми науково-методичного, нормативно-правового, інформаційного забезпечення, а також підсистему управління фінансовою безпекою.

Рис. 1. Елементи системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва

У структурі кожного суб'єкта підприємництва повинні функціонувати спеціальні органи – суб'єкти фінансової безпеки, що передбачає створення структури, що відповідає за стану фінансової безпеки, а також розробку заходів із її забезпечення. Тому суб'єктами зазначеної системи повинні бути ті особи, підрозділи та служби, що безпосередньо займаються забезпеченням фінансової безпеки шляхом проведення аналізу і моніторингу її стану, оперативного реагування на зміну ситуації, підготовки документів для ухвалення рішень з тих чи інших фінансових проблем, а також контролю за їх виконанням. Рівень фінансової безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво, служби і окремі фахівці здатні завчасно виявити і уникнути можливих загроз, ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Функціонування системи фінансової безпеки суб'єкта підприємництва відбувається шляхом здійснення певних дій над її об'єктами. При цьому для кожного окремого проміжку часу повинен бути визначено пріоритетний об'єкт, відповідальність за оптимізацію параметрів якого повинна бути закріплена за конкретним суб'єктом фінансової безпеки підприємства. До цих об'єктів варто віднести джерела та обсяги фінансових ресурсів, структуру активів і капіталу, прибуток, грошові потоки, інвестиції, фінансові ризики, фінансові інновації, фінансову інформацію, майнові і немайнові права тощо. Тому виходячи із специфіки та розміру конкретних об'єктів фінансової безпеки залежить характер суб'єктів, оскільки функції із забезпечення фінансової безпеки можуть бути покладені як на певний структурний підрозділ, так і на окремих працівників.

Наступною складовою системи фінансової безпеки є підсистема науково-методичного забезпечення, яка містить методики оцінювання рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва, а також внутрішні документи, які визначають зовнішні і внутрішні фінансові загрози та критерії визнання порушеною фінансової безпеки. Ця складова також повинна містити низку методів, зокрема експертних оцінок, техніко-економічних розрахунків, дисконтування грошових потоків, реінжинірингу, економіко-математичного моделювання, оптимізації оподаткування та багато інших.

Підсистема нормативно-правового забезпечення суб'єкта підприємництва є формалізованим набором нормативно-правових актів України, а також правил, положень, інструкцій, розпорядчих документів по окремих структурних підрозділах та по підприємству загалом, по окремих сегментах діяльності та інших об'єктах забезпечення фінансової безпеки. Саме ці документи регламентують фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання, формують захист інтересів власників, конфіденційної фінансової інформації, визначають відповідальність за фінансові порушення і шахрайства. Загалом ця підсистема повинна забезпечити єдність методологічних, організаційних, економічних та методичних підходів при реалізації функцій фінансової безпеки.

Підсистема інформаційного забезпечення спрямована на своєчасне формування та використання повної і достовірної інформації для ухвалення фінансових рішень. Уся зовнішня та внутрішня інформація, яка накопичується в системі фінансової безпеки суб'єкта господарювання підлягає ретельному аналізу і трансформується у відповідні рекомендації, рішення та звіти. Ця підсистема повинна містити якісні і кількісні параметри використання фінансових ресурсів, операційні та фінансові плани (бюджети) та формуватися на підставі даних бухгалтерського, управлінського та статистичного обліку і звітності, а також світових, загальнодержавних та галузевих показників. Оскільки в процесі забезпечення фінансової безпеки суб'єкта підприємництва відбувається накопичення значних інформаційних масивів, це зумовлює потребу у якісному програмно-технічному забезпеченні для їх опрацювання та узагальнення [10, с. 231 – 232].

Проте найважливішою у структурі загальної системи, на наш погляд, є підсистема управління фінансовою безпекою, яка передбачає здійснення фінансової діагностики, застосування фінансових важелів і методів забезпечення фінансової безпеки, а також проведення фінансового аналізу і контролю.

Що ж стосується фінансової діагностики, то від своєчасності її здійснення залежатиме рівень фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. Це передбачає визначення масштабів кризи виявлення причин її появи, прогнозування сценарію розвитку кризи, оцінку рівня фінансової безпеки, а також ефективності використання фінансових ресурсів у діяльності суб'єкта підприємництва. Таким чином на підставі здійснення фінансової діагностики з'являється можливість вчасно інформувати про можливі проблемні місця в діяльності суб'єкта підприємництва, а також оцінювати ступінь впливу фінансових загроз.

Центральною ланкою, ядром підсистеми управління фінансовою безпекою є фінансові важелі і методи її забезпечення. Гарантування фінансової безпеки за рахунок фінансових методів спрямоване на підвищення ефективності використання фінансових ресурсів суб'єкта господарювання, зокрема управління його активами, грошовими потоками та інвестиціями. При цьому до основних методів віднесемо управління прибутком, витратами, капіталом, кредитування, інвестування, фінансовий аналіз, фінансове планування, фінансове регулювання, фінансове стимулювання, страхування тощо. Застосування тих чи інших методів забезпечення фінансової безпеки сприятиме вибору оптимальної стратегії діяльності та інструментарію її реалізації, нейтралізації кризових явищ, усуненню причин появи і наслідків кризи, а також забезпеченню ефективної діяльності суб'єкта підприємництва.

Кожному економічному методу відповідають певні економічні важелі (ціни, кредитні ставки, валютний курс, ставки податків, нормативи оборотних коштів та інші). Крім того, необхідно виділити такі важелі управлінського впливу як стимули і заохочення для працівників за ухвалення ефективних управлінських рішень і штрафні санкції та інші стягнення за негативні наслідки їхніх дій у сфері забезпечення фінансової безпеки [10, с. 230].

Відтак, кожному суб'єкту підприємництва у процесі формування власної системи фінансової безпеки слід скласти перелік можливих фінансових методів і важелів як для управління фінансовою безпекою в умовах стабільності, так і управління нею в умовах кризи і фінансової невизначеності.

Останніми складовими, необхідними для ефективного функціонування підсистеми управління фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва, є фінансовий аналіз і контроль. Завдяки фінансовому аналізу можна здійснити об'єктивну оцінку фінансового стану суб'єкта підприємництва, оцінити вплив факторів, ризиків та загроз на його фінансову безпеку, виявити фінансові резерви для поліпшення ситуації та обґрунтувати управлінські рішення для зміцнення фінансової безпеки, а також забезпечення ефективної та стабільної роботи. А контроль є тією ланкою, яка повинна зв'язати між собою всі інші охарактеризовані підсистеми. Тому в ході функціонування системи фінансової безпеки необхідно здійснювати постійний контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами, а також здійснювати достовірну оцінку ефективності їх функціонування. Це передбачає такі дії: порівняння досягнутих результатів з очікуваними показниками; визначення ступеню відхилення фактичних результатів від запланованих; контроль за розробкою оперативних рішень по нормалізації фінансової діяльності суб'єкта підприємництва; оцінка ефективності заходів з нейтралізації кризи, висновки по їх достатності чи необхідності вжиття додаткових заходів; спостереження за ходом реалізації завдань з фінансової безпеки; забезпечення обміну інформаційними потоками між ключовими підсистемами та обробка інформаційних потоків усередині системи.

Оцінку фактично досягнутих і планових показників діяльності суб'єкта підприємства, що здійснювалась шляхом порівняння та розрахунку показників абсолютного та відносного відхилення, пропонується виконувати шляхом проведення повторної діагностики, під час якої особливу увагу слід приділяти саме кризовим ділянкам роботи. При цьому одним із підсумкових критеріїв стабільності та ефективності буде покращання фінансового стану суб'єкта підприємства.

В основу системи фінансової безпеки суб'єктів підприємства повинна має бути покладена загальна концепція забезпечення фінансової безпеки, яку слід розглядати як комплексну систему поглядів на ключові інтереси суб'єкта підприємства у фінансовій сфері, принципи і засоби їх реалізації та захисту від внутрішніх та зовнішніх загроз [11, с. 191]. Така концепція, на нашу думку, повинна враховувати: 1) принципи системи фінансової безпеки суб'єкта підприємства; 2) мету та завдання системи фінансової безпеки; 3) чинники впливу на систему фінансової безпеки; 4) об'єкти і суб'єкти фінансової безпеки; 5) напрями та заходи реалізації системи фінансової безпеки.

Таким чином, система фінансової безпеки суб'єктів підприємства повинна запобігти настанню глибоких криз шляхом раннього попередження негативних тенденцій у їхній роботі та нейтралізувати можливі проблемні аспекти в поточній діяльності. Така система повинна діяти постійно, а не за фактом настання кризи чи проблемної ситуації. Вона буде дієвою у тому разі, якщо дозволить на постійній основі здійснювати діагностичні і превентивні дії, спрямовані на підтримку належного рівня фінансової безпеки, а також забезпечення стабільної, безкризової та ефективної діяльності суб'єктів підприємства. Для цього система повинна визначати потенційні проблеми в їхній діяльності, усувати їх та здійснювати контроль за результативністю заходів щодо забезпечення фінансової безпеки.

Висновки. Дослідження теоретичних і практичних питань, які стосуються фінансової безпеки та посилення її ролі у процесах забезпечення ефективності і стабільного розвитку підприємницьких структур досі викликає значний інтерес та дискусію серед науковців, а її актуальність і значущість в сучасних умовах викликана поглибленням кризових явищ в економіці України, що стримує розвиток вітчизняних підприємницьких структур. Забезпечення фінансової безпеки вимагає від суб'єктів підприємства створення власної системи безпеки, що покликана на своєчасне виявлення та запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам, забезпечення захисту інтересів підприємства та досягнення ним основної мети діяльності.

При цьому систему фінансової безпеки суб'єктів підприємства слід досліджувати з позицій комплексу інструментів, заходів і забезпечуючих підсистем (нормативно-правового, інформаційного, науково-методичного забезпечення і управління фінансовою безпекою), спрямованих на захист їхніх фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз задля забезпечення ефективного та стабільного функціонування. Цільове призначення такої системи полягає у виявленні та пом'якшенні впливу фінансових загроз та небезпек на діяльність суб'єкта підприємства і забезпеченні його фінансової безпеки в поточному і стратегічному періодах.

Система фінансової безпеки повинна функціонувати таким чином, щоби заздалегідь попереджати розвиток кризових явищ, забезпечуючи ефективність функціонування та стабільний розвиток суб'єкта господарювання. Для цього слід вирішувати задачі здійснення моніторингу фінансового стану суб'єкта підприємства та зовнішніх факторів з метою раннього виявлення ознак його кризового розвитку, визначення масштабів кризового стану, дослідження основних факторів, що обумовлюють його розвиток в умовах фінансової нестабільності, створення і реалізації заходів по запобіганню криз і попередженню банкрутства, контролю за виконанням заходів з формування фінансової безпеки і оцінки отриманих результатів шляхом використання фінансового інструментарію.

Список літератури.

1. Коваль Л.П. Понятійно-категоріальний апарат дослідження фінансової безпеки. *Фінансовий простір*. 2013. №3 (11). С. 95–100.
2. Сусіденко В.Т., Сусіденко О.В. Побудова системи забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 22. Частина 2. С. 39-43.
3. Чеберяко О.В., Кривов'яз М.А. Економіко-теоретична сутність системи забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Економіка та держава*. 2015. №11. С. 94-97.
4. Барановський О.І. Філософія безпеки: монографія (у 2 т.). Київ: УБС НБУ, 2014. Т.1. 831 с.
5. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. Киев: Ника-Центр, Эльга, 2006. 776 с.
6. Кудрицька Ж.В. Система управління фінансовою безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2012. №1. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 05.09.2021).
7. Пожуева Т.О. Фінансова безпека — необхідна умова функціонування підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2014. №1. С. 95-97.
8. Фучеджи В. І. Характеристика структурних елементів фінансової безпеки суб'єктів підприємства. *Ефективна економіка*. 2014. №12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua> (дата звернення: 05.09.2021).
9. Тимошенко К.С. Фінансовий механізм фінансової безпеки суб'єктів підприємства: дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08; Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпропетровськ, 2015. 219 с.

10. Крупка М.І., Яструбецька Л.С. Фінансова безпека суб'єктів господарювання. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 320 с.

11. Сусіденко В.Т., Сусіденко О.В. Концепція системи фінансової безпеки торговельного підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 13. С. 190-193.

References.

1. Koval, L.P. (2013) "Conceptual and categorical apparatus of financial security research", *Finansovyyi prostir*, vol. 3 (11), pp. 95–100.

2. Susidenko, V.T. and Susidenko, O.V. (2017) "Construction of a system for ensuring the financial security of a commercial enterprise", *Naukovyy visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*, vol. 2 (part 2), pp. 39 – 43.

3. Cheberyako, O.V. and Krivovyaz, M.A. (2015) "Economic and theoretical essence of the system of financial security of the enterprise", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 11, pp. 94-97.

4. Baranovsky, O.I. (2014) *Filosofiya bezpeky: monohrafiya* [Philosophy of security: a monograph], UBS NBU, Kyiv, Ukraine.

5. Blank, I.A. (2006) *Upravleniye finansovoy bezopasnost'yu predpriyatiya* [Financial security management of the enterprise], Nika-Center and Elga, Kyiv, Ukraine.

6. Kudrytska, Zh.V. (2012) "Enterprise financial security management system", *Efektivna ekonomika*, vol. 1, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 5 September, 2021).

7. Pozhuyeva, T.O. (2014) "Financial security is a necessary condition for the operation of the enterprise", *Visnyk ekonomichnoyi nauky Ukrainy*, vol. 1, pp. 95 – 97.

8. Fuchedzhi, V.I. (2014) "Characteristics of structural elements of financial security of business entities", *Efektivna ekonomika*, vol. 12, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 5 September, 2021).

9. Tymoshchenko, KS (2015) "Financial mechanism of financial security of business entities", PhD Thesis, Money, finance and credit, Oles Gonchar Dnipropetrovsk National University, Kyiv, Ukraine.

10. Krupka, M.I. and Yastrubetska L.S. (2018) *Finansova bezpeka subyektiv hospodaryuvannya* [Financial security of business entities], Ivan Franko Lviv National University, Lviv, Ukraine.

11. Susidenko, V.T. and Susidenko, O.V. (2015) "The concept of the financial security system of a commercial enterprise", *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, Economics and Management Series, vol. 13, pp. 190 – 193.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2021 р.